

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Марія БОГОНОС, PhD сільськогосподарських наук, експерт «Німецько-українського агрополітичного діалогу»

Роль аграрного сектору в економіці України важко переоцінити. Протягом останніх п'яти років він займав близько 10% ВВП, 17% від національної зайнятості та 20% від загального обсягу українського експорту. У період економічного спаду, тобто у 2007-2009 рр. та 2014-2015 рр., сільське господарство залишалось одним з небагатьох секторів, що розвивались: виробництво зросло на 2,9% в 2007-2009 рр. та 6,7% в 2013-2015 рр¹.

З підписанням Угоди про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі з ЄС Україна взяла курс на реформування своєї аграрної політики у напрямку менш регламентованої та більш ринково орієнтованої, а також поставила за мету забезпечення економічно, соціально та екологічно стійкого сільського господарства. Таким чином, у 2014-2016 рр. було скасовано та спрощено низку дозволів і дозвільних процедур, зокрема, скасовано сертифікати якості зерна, обов'язкову сертифікацію складів, ліцензування імпорту засобів захисту рослин, дозволи, що стосуються перевезень рослинних продуктів, а також прискорено видачу фітосанітарних сертифікатів і спрощено реєстрацію азотних добрив. Значну кількість зусиль докладено й для приведення українського агропродовольчого законодавства у відповідність до законодавства ЄС.

Зокрема, було прийнято низку законів у галузі безпеки харчових продуктів, контролю якості кормів, ідентифікації та реєстрації тварин тощо. В результаті було відкрито доступ українським молочним і яєчним продуктам на ринок ЄС.

Інші важливі зміни в аграрній політиці протягом останніх трьох років стосувались скасування субсидій виробникам тваринницької продукції та особливого режиму податку на додану вартість (ПДВ) для сільськогосподарських продуктів, який дозволяв агровиробникам повертати 100% ПДВ від продажу. Натомість у 2017 році було запроваджено систему грошової підтримки виробників тваринницької продукції, овочів, фруктів, ягід та нішевих продуктів, яка розраховується на основі створеної цими виробниками доданої вартості та загальний обсяг якої не повинен перевищувати 1% від вартості валового виробництва аграрної продукції.

У зв'язку зі значними політичними змінами та вагомих внеском сільського господарства в економіку країни, виникає зрозумілий інтерес до характеру розвитку та потенціалу аграрного сектору в довгостроковій перспективі. Зокрема, чи збережеться зростання виробництва рослинницької продукції та які культури переважають, чого очікувати в майбутньому від галузі тваринництва та які регіони та

типи виробників мають більший потенціал до зростання? Щоб відповісти на ці та інші питання, був застосований інструмент економічного моделювання для аграрного сектору – модель AGMEMOD², яка також використовується аналітичним відділом Європейської Комісії³. Результатом цього аналізу стали прогнозні оцінки обсягів виробництва, споживання, експорту, імпорту та внутрішніх цін на основні зернові та олійні культури в чотирьох географічних регіонах України та за групами виробників до 2030 року, а також тваринництва в Україні в цілому. До географічних регіонів належать зони мішаних лісів, лісостепу та степу, Донбас та Крим. Регіон Донбасу – це Донецька та Луганська області;

1. Державна служба статистики України (2015): Сільське господарство України – Статистичний щорічник. <http://www.ukrstat.gov.ua/>

2. <https://www.agmemod.eu/>

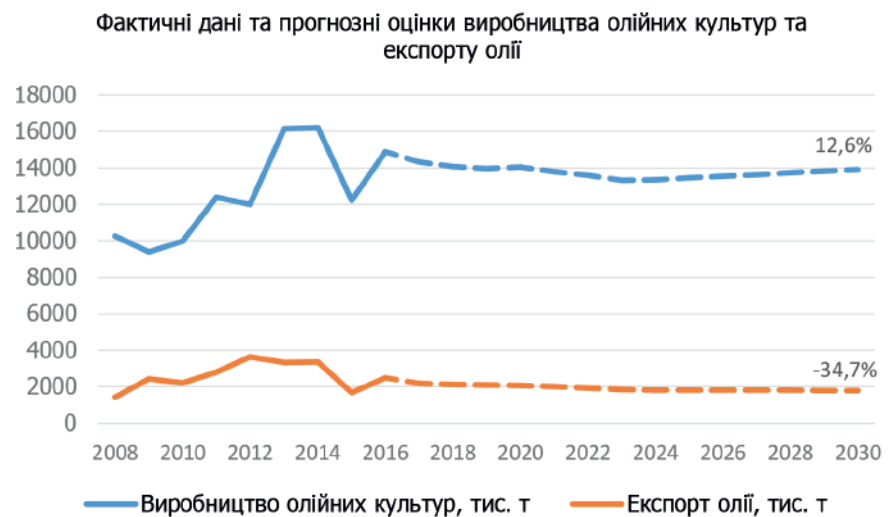
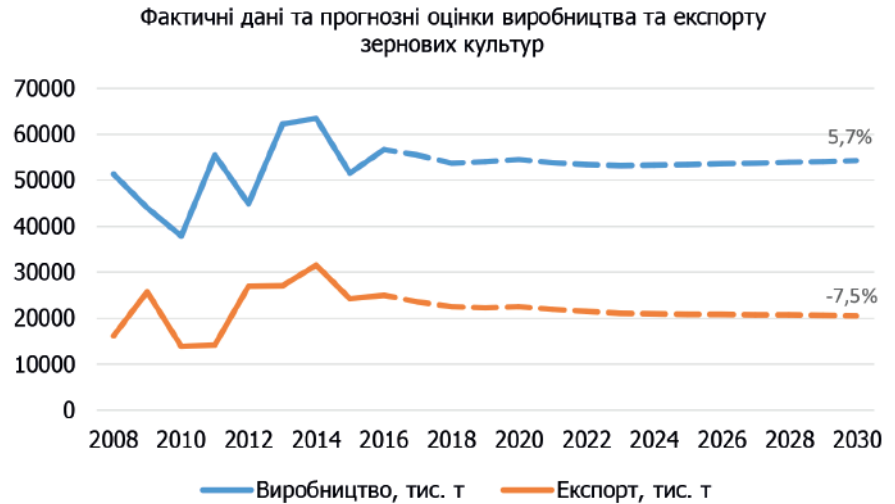
3. <https://ec.europa.eu/jrc/en>

Крим був виключений з аналізу. Серед груп виробників виділено сільськогосподарські підприємства з площею оброблюваних земель більше та менше 5.000 га, державні підприємства, сімейні ферми та домогосподарства. Підприємства та сімейні ферми розподілені за регіонами.

Основним припущенням оцінювання є збереження економічних та політичних умов в Україні та світі відповідно до стану 2015 року та відсутність державної фінансової підтримки виробників до 2030 року. Оскільки такі фактори як інфляція, ВВП, обмінний курс валюти, світові ціни на сільськогосподарські товари, кількість населення тощо значно впливають на аграрний сектор, прогноз їхньої динаміки був врахований в аналізі. Таким чином, отримані результати демонструють найбільш імовірний сценарій відносно самостійного (оскільки фінансова державна підтримка не врахована) розвитку аграрного сектору України.

Отже, згідно з результатами аналізу, до 2030 року у порівнянні з середнім значенням протягом 2008-2014 років, очікується зростання виробництва зерна в Україні на 5,7% (до 54,3 млн. т). Зокрема, виробництво пшениці збільшиться на 14,4% (до 24,2 млн. т), кукурудзи на 8,3% (до 21,2 млн. т) та інших зернових культур, основну частку яких складають рис, гречка і просо – на 9,2% (до 775 тис. т). І навпаки, виробництво ячменю скоротиться на 18,6% (до 7 млн. т), вівса на 13,4% (до 537,8 тис. т) і жита на 21,9% (до 540 тис. т).

Прогнозні оцінки виробництва сільськогосподарських культур відображають зміни урожайності та посівних площ у регіонах та за типами виробників. Обидва ці показники залежать від їхніх відповідних трендів у 2008-2014 рр., внутрішніх та світових цін на аграрну продукцію, а також

виробничих затрат. При цьому варто відмітити, що щорічні зміни погодних умов, які призводять до значних коливань урожайності, не враховані в аналізі. Натомість, застосовуються згладжені значення, що відображають технологічні зміни у виробництві.

Найпомітніше зростання виробництва пшениці та кукурудзи очікується серед підприємств із загальною площею сільськогосподарських угідь меншою за 5.000 га та розташованих в зоні мішаних лісів. Так, до 2030 року зростання урожайності та площі пшениці на цих підприємствах оцінюється у, відповідно, 12,6% (до 3,8 т/га) та 142,6% (до 631,5 тис. га), а кукурудзи у 33,1% (до 8,1 т/га) та 34% (до 271,5 тис. га). Що стосується абсолютних зна-

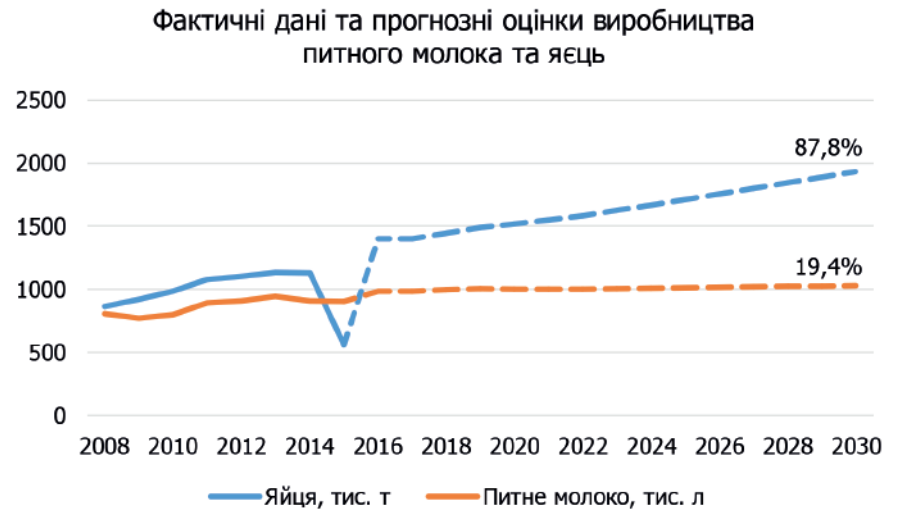
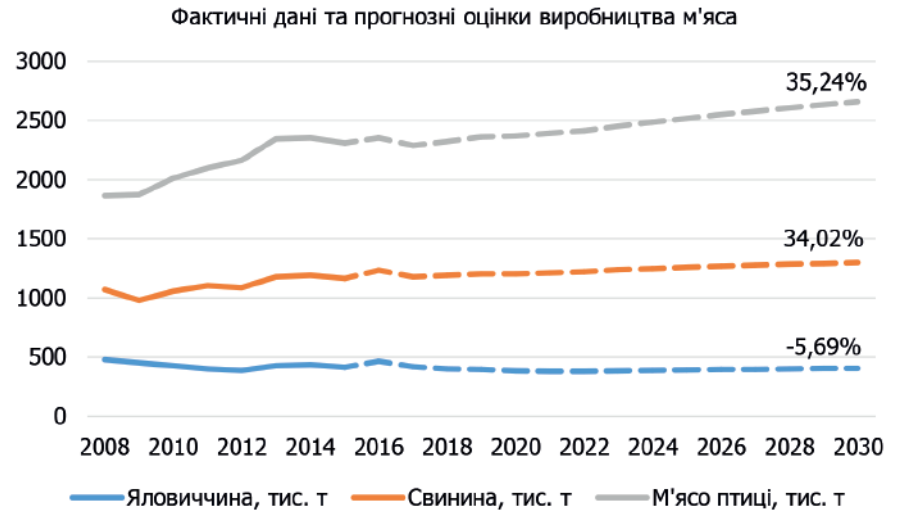
чень, то лідером виробництва пшениці залишиться цей же тип виробників, але у зоні лісостепу.

Очікується, що у 2030 р., у порівнянні до періоду 2008-2014 років, експорт пшениці зросте на 36,2% (до 11 млн. т), а її використання на корм на 29% (до 7 млн. т). Експорт кукурудзи скоротиться на 13,1% (до 9,3 млн. т), а її використання на корм зросте до 8,8 млн. т, що на 27,1% більше, ніж у 2008-2014 роках. Зростання експорту пшениці обумовлено зростанням виробництва та помірним спадом споживання на внутрішньому ринку (-6,4%). Скорочення ж експорту кукурудзи відбудеться за рахунок росту її використання на корм за рахунок позитивного прогнозу розвитку галузі тваринництва.

Що стосується виробництва олійних культур, то до 2030 року очікується зростання виробництва насіння ріпаку на 107,3% (до 4 млн. т) та соєвих бобів на 29,6% (до 2,8 млн. т). Виробництво насіння соняшнику, в порівнянні до 2008-2014 рр., навпаки, має скоротитись: -14,1% (до 7,1 млн. т). Скорочення виробництва соняшника, так як і ячменю, жита та вівса, зумовлене нижчим рівнем його прибутковості у порівнянні з іншими злаковими. Враховуючи зростання виробництва соєвих бобів та насіння ріпаку, а також зниження виробництва соняшникового насіння, очікується, що сектор виробництва олійних зросте на 12,6% у порівнянні з 2008-2014 роками.

Найбільш відчутне зростання виробництва ріпаку відбудеться у степовій зоні (+291,1%, до 2,3 млн. т), а соєвих бобів – у зоні мішаних лісів (+234%, до 697,9 тис. т). В обох випадках, приріст урожайності та посівних площ, а отже і обсягів виробництва, будуть найвищими у сімейних ферм та підприємств, менших за 5.000 га. При цьому, якщо підприємства, менші 5.000 га, і зараз є лідерами у виробництві ріпаку та соєвих бобів, то, незважаючи на помітне зростання, виробництво цих культур сімейними фермами залишатиметься на третьому місці, – після підприємств, більших за 5.000 га.

Відповідно до зростання виробництва, експорт насіння ріпаку та соєвих бобів, а також виробництво олії та продуктів повторної переробки (ППП) на корм для тварин з цих культур зростатиме. Зокрема, експорт ріпакового насіння збільшиться на 111,5% (до 3,5 млн. т), а соєвих бобів на 28,7% (до 1,3 млн. т). Виробництво ріпакової олії зросте з 50,2 тис. т в 2008-2014 рр. до 88 тис. т в 2030 р., а соєвої олії з 84,9 тис. т до 100,1 тис. т. Виробництво ППП з ріпаку та сої зросте на 74,5% (до 121,5 тис. т) та 17,4% (до 425,5 тис. т),

відповідно. Оскільки очікується, що виробництво соняшникового насіння зменшиться, виробництво та експорт соняшникової олії також характеризуватиметься негативними тенденціями: -25,8% (до 2,4 млн. т) та -35,5% (до 1,7 млн. т), відповідно.

Згідно з результатами моделювання, у 2030 році, у порівнянні з періодом 2008-2014 років, виробництво м'яса в Україні зросте на 26,3% (до 2,7 млн. т), питного молока – 19,4% (до 1 млн. т) та яєць – на 87,8% (до 1,9 млн. т). Зокрема виробництво м'яса птиці зросте на 35,2% (до 1,4 млн. т), свинини – на 34% (до 891,3 тис. т) і баранини – на 2,5% (до 19,2

тис. т). Виробництво яловичини, навпаки, скоротиться на 5,7% (до 405,6 тис. т). Позитивний розвиток виробництва у тваринницькому секторі пояснюється зростанням світових і, відповідно, внутрішніх цін на ці продукти, а також невеликим зростанням прибутку споживачів, що, в свою чергу, призводить до зростання попиту на продукти з вищою доданою вартістю, тобто, в даному випадку на продукти тваринницького походження.

Отже, підсумовуючи, можна сказати, що протягом наступних років очікується помірне зростання виробництва зернових та олійних культур в основному за рахунок пшениці,

кукурудзи, ріпакового насіння та соєвих бобів. Це зростання відобразить як підвищення урожайності, так і збільшення посівної площі. Зокрема, збільшення посівної площі відбуватиметься більшою мірою за рахунок зменшення посівних площ менш прибуткових культур, таких як ячмінь, овес, жито та соняшник, аніж через збільшення загальної площі сільськогосподарських угідь. Незважаючи на спадання виробництва ячменю та соняшника, їхні частки у загальних обсягах виробництва зернових та олійних залишаться доволі вагомими. Зокрема, частка ячменю становитиме 19,5% від виробництва зернових, а частка соняшника – 56% від виробництва олійних.

Сектор тваринництва також характеризуватиметься пози-

тивним розвитком. Очікується, що це буде зумовлено, перш за все, ростом виробництва м'яса птиці, свинини та яєць. Збільшення виробництва питного молока відбудеться за рахунок зростання продуктивності молочних корів.

Незважаючи на те, що за прогнозними оцінками сектор

характеризуватиметься доволі низькими темпами зростання, позитивним є той факт, що незважаючи на закладену в аналізі відсутність державної підтримки, очікується, що український аграрний сектор залишатиметься прогресуючим і конкурентоспроможним як на внутрішньому, так і на світовому ринках.

Примітка. Результати цього аналізу залежать від ряду об'єктивних невизначених факторів, які більшою мірою стосуються змін клімату, політичних та фінансових криз. Це може призвести до відхилень прогнозних оцінок від фактичних даних. У цьому контексті також варто зазначити, що модель побудована на основі даних, які, в більшості випадків, походять з офіційних українських джерел. Надійність та правдивість цих даних грає ключову роль у реалістичності прогнозних оцінок моделі. Розгорнутий звіт з цієї теми можна знайти на сайті АПД у розділі Публікації/Аналітичні звіти.

Німецько-український
агрополітичний діалог

www.apd-ukraine.de

МІЖНАРОДНА АГРОПРОМИСЛОВА ВИСТАВКА

AGROEXPO

20 - 23 вересня 2017 р.
м. Кропивницький (КИРОВОГРАД)

100 000 м²
виставкової площі!

www.ukragroexpo.com